

УДК 340.1

В.В. ГАЛУНЬКО, докт. юрид. наук, доц.,
Відкритий міжнародний університет розвитку
людини «Україна»,

В.В. НАРУЖНОВ, докт. мед. наук, проф.,
Відкритий міжнародний університет розвитку
людини «Україна»

ПРАВО НА ЖИТТЯ БЕЗ БОЛЮ, ЯК НЕВІД'ЄМНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ

Ключові слова: право на життя без болю, право людини

Українців, які потребують регулярного прийому сильних знеболювальних препаратів, за різними оцінками нараховується понад 1,5 млн осіб. Останній відрізок життя хворих на рак IV-ї стадії цілком залежить від наркотичних знеболюючих. Які за останніми вимогами нашого законодавства мають право вкочувати лише спеціально ліцензовані для цього фахівці. Будь яке порушення юридичної процедури обезболювання приводить до формальної підстави притягнення особи, яка надала допомогу невиліковно хворому, до юридичної відповідальності. При цьому треба пам'ятати, що хворий має приймати знеболюючі близько 6 разів на добу [1]. З погляду філософії права такий стан речей є протиправним, як такий що приводить до порушення права людини на життя без болю.

До проблеми визначення меж і гарантій забезпечення прав пацієнтів звертались вчені А. Азаров, В. Акопов, Н. Болотіна, З. Гладун, Л. Дешко, П. Рабінович, Н. Раданович, Я. Радиш, С. Стеценко О. Пищита, В. Риков, С. Шевчук та ін. Однак безпосередньо предметом їх досліджень, аналізована проблематика не була. Звідси, мета статті полягає в тому, щоб на основі положень філософії права, основоположних міжнародно-правових актів з прав людини, Конституції України, довести, що право на життя без болю є невід'ємне право людини, визначити напрями його забезпечення в Україні.

Біль – це складний та багатогранний процес. Якщо брати до уваги природу, то біль діє як захисний механізм, котрий при травмуванні попереджає організм про небезпеку, що у свою чергу, дозволяє захистити та оберігати тіло. А ще простіше кажучи рефлекс, котрий привчає організм швидко реагувати на загрозу [2].

Міжнародна асоціація з вивчення болю (IASP) визначає біль як «неприємне сенсорне і емоційне переживання, пов'язане з реальним або потенційним пошкодженням тканини або таким, що характеризується критеріями такого пошкодження» (an unpleasant sensory and emotional experience associated with actual or potential tissue damage, or described in terms of such damage) [3].

Тим самим, біль є суб'єктивним чинником, котру кожен відчуває по-різному. Деякі люди бувають досить терпеливі до болісних відчуттів, а деякі навпаки. Існує більше 20-ти шкал вимірювання болю. Наприклад, **візуальна аналогова шкала (VAS)**, яка через ілюстрацію зображення пацієнту визначає його самопочуття. Інша популярна шкала, що часто застосовується у швидкі медичній допомозі, це – **числова рейтингова шкала (NRS)**. Медичні працівники за її допомогою просять своїх пацієнтів оцінити ступінь інтенсивності своєї болі від 1 до 10 [2].

Разом із тим, є незаперечним, що хворі із злоякісними пухлинами на останніх стадіях захворювання відчувають біль, яка значно перевищує межу людського терпіння – вони страждають від нестерпного болю. Больовий синдром з'являється з переходом пухлинного процесу на плевру, серозну оболонку шлунка, капсулу підшлункової залози чи печінки. Триваючий ріст пухлини супроводжується все наростаючим потоком болів від утиснення нервово-рецепторного апарату навколишніх тканин пухлиною або супутнім запальним інфільтратом. Інтенсивність болю залежить від ступеня ушкоджуючої дії злоякісної пухлини на нервово-рецепторний апарат навколишніх тканин, від типу вищої нервової діяльності даного хворого і його емоційного стану.

При цьому больові відчуття у хворих не завжди вдається ліквідувати анальгезуючими, психофармакологічними засобами й психотерапією. При проростанні злоякісними клітинами задніх корінців спинного мозку, нервового стовбура, кісток таза і т.п. треба призначати наркотичні анальгетики. Тим самим, проблема протидії болі онкологічне хворих IV клінічної групи є першочерговою, так як наркотичні засоби мають знеболюючий ефект, який швидко настає [4].

Отже, невідкладність зняття болю у онкологічних хворих IV клінічної групи диктується медичними й деонтологічними чинниками. Деонтологічний принцип вимагає: якщо врятувати життя хворого не завжди можливо, проте зняти біль, зменшити страждання можна й необхідно завжди [4]. Іншими словами – при сьогоdnішньому розвитку медицини і фармакології забезпечення права людини на життя без болю є не медичною, а юридичною проблемою. І перше, що тут треба зробити формально, це визнати, що право людини на життя без болю є невід’ємне природне право людини, і усі інші соціальні цінності, в тому числі запобігання та протидія наркоманії, є вторинними.

Стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, визначила, що: «Нікого не може бути піддано катуванню або *нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню* (виділено нами) або покаранню» [5]. Тим самим, це положення покладає на держав-учасниць Конвенції не лише негативні зобов’язання – заборону жорстокого поводження, але й позитивні зобов’язання щодо захисту людей, які є під юрисдикцією цих держав, від такого поводження [6].

Конституція України визначила, що кожен має право на охорону здоров’я, держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування.

Таким чином, міжнародно-правові акти та Конституція України однозначно заборонили жорстоко поводитися із людьми, зобов’язали

створити умови для ефективного й доступного для всіх громадян медичного обслуговування.

Проаналізуємо, з погляду філософії права чинники, які свідчать, що право на життя без болю є невід’ємним правом людини за критеріями, запропонованими П. Рабіновичем [7]. На його погляд до прав людини належать насамперед ті соціальні чинники, що визначають, формують та характеризують зміст і обсяг прав людини. По-перше, з погляду інтересів людини, які мають бути справедливо збалансовані з інтересами (потребами) суспільства, треба зазначити, що суспільство однозначно стоїть на позиції доступу пацієнтів до ліків, зокрема й наркотичних, які знімають біль невиліковно хворим, тільки мізерно невеликий прошарок представників правоохоронних органів продовжують наполягати на посиленні процедури доступу хворих до цих ліків та посилення юридичної відповідальності за її порушення. По-друге, з позиції моралі, яка домінує у відповідному суспільстві в певний час є не заперечним, що усі нормальні люди мають співчувати особі, яка страждає від болю. По-третє, стосовно мети даного права, то це гуманістична місія суспільства позбавити людину болю за допомогою спрощеного доступу до знеболюючих наркотичних засобів в час і об’ємі, який суб’єктивно визначається самим пацієнтом.

Таким чином, з погляду юридичного праворозуміння, право людини на життя без болю є невід’ємним природнім чинником її існування у суспільстві і воно для хворих, які страждають від болю, полягає у можливості приймати знеболюючі (в тому числі наркотичні) в час і об’ємі, який суб’єктивно визначається самим пацієнтом, за рекомендацією лікаря чи стандарту лікування.

В випадку, коли хвора людина страждає від болю, усі негативні чинники прийняття знеболюючого (руйнування внутрішніх органів, привикання до наркотиків, можливість попадання наркотиків до сторонніх осіб та ін.) є вторинними і не можуть заважати прийняття ліків хворими.

Іншими словами, аналізовані вище положення приводять до висновку, що у сфері забезпечення існування людини без болю, об'єктивно існує вихідне положення: принцип самостійного визначення хворим виду, часу та об'єму прийому знеболюючого за рекомендацією лікаря, або стандарту лікування.

Зазначений принцип потребує термінової імплементації у законодавство України шляхом внесення змін і доповнень (відміни) низки нормативно-правових актів, а саме Закону України від 15.02.1995 р. № 60 «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 19.07.2005 р. № 360 «Про затвердження Правил виписування рецептів та вимог-замовлень на лікарські засоби і виробу медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків та вимог-замовлень», Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 21.01.2010 р. № 11 «Про затвердження Порядку обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів у закладах охорони здоров'я України», Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

А поки вищезазначене законодавство діє, то чиновники, які прийняли (підписали, затвердили, погодили) ці нормативно-праві акти в сегменті посилення режиму обігу наркотичних засобів, що використовується для знеболювання, у відповідності до теорії природного права, мають вважатись такими, що є співучасниками легалізації протиправного законодавства. Адже у відповідності до теорії юридичного праворозуміння законодавство і право не є тотожним, нормативно-правовий акт, який порушує права і свободи людини є не правовим і не підлягає виконанню, а його виконання є карним [8, с.79]. А з погляду Божого Закону, ці люди скоїли гріх, нарікши мільйони людей на страждання.

Що стосується невиліковно хворих осіб, медичних працівників, які їх обслуговують та рідних хворих, що не дотримуються протиправної процедури обігу наркотичних засобів, яка порушує право людини на життя без болю, то вони мають звільнитись від кримінальної, адміністративної та дисциплінарної відповідальності, як такі, що діяли в умовах крайньої необхідності.

Отже, право на життя без болю є невід'ємне право людини, яке у сфері забезпечення існування невиліковно хворих характеризується принципом самостійного визначення хворим виду, часу та об'єму прийому знеболюючого, які потребують переосмислення форм, засобів та процедур у цій сфері, що мають бути імплементовані у законодавство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хворі на рак українці шукають знеболювальне в наркоманів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/hvori-narak-ukrayinci-shukayut-znebolyuvalne-v-narkomaniv.html>.
2. Чому ми відчуваємо біль? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cikavosti.com/chomu-mi-vidchuvayemo-bil>.
3. International Association for the Study of Pain [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iasp-pain.org>.
4. Боротьба з болем у невиліковних хворих [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cancer.ic.ck.ua/u_index_7_11.htm.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Урядовий кур'єр. – 17.11.2010. – № 215.
6. Сенюта І. Права пацієнтів у рішеннях європейського суду з прав людини / І. Сенюта // Вісник Львівського університету. – Серія юрид. – 2009. – Вип. 48. – С. 13–20.
7. Рабінович П. Рішення Європейського Суду з прав людини: до характеристики концептуально-методологічних засад їх обґрунтування / П. Рабінович // Практика Європей-

ського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 1999. – № 1. – С. 357–366.

8. Адміністративне право України : підручник : у 2 т. Т. 1. Загальне адміністративне

право. Академічний курс / В. В. Галуцько, В. І. Олефір, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванищук, С. О. Короєд. – Херсон : ХМД, 2012. – 396 с.

Галуцько В. В. Право на життя без болю, як невід’ємне право людини / В. В. Галуцько, В. В. Наружнов // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 179–182 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12gvvnpl.pdf>

Доведено, що право на життя без болю є невід’ємне право людини, яке у сфері забезпечення існування невиліковно хворих характеризується принципом самостійного визначення хворим виду, часу та об’єму прийому знеболюючого, які потребують переосмислення форм, засобів та процедур у цій сфері, що мають бути імплементовані у законодавство.

***

Галуцько В.В., Наружнов В.В. Право на жизнь без боли, как неотъемлемое право человека

Доказано, что право на жизнь без боли является неотъемлемым правом человека, которое в сфере обеспечения существования неизлечимо больных характеризуется принципом самостоятельного определения больным вида, времени и объема приема обезболивающего, что требуют переосмысления форм, средств и процедур в этой сфере, которые должны быть реализованы в законодательстве.

***

Galunko V.V., Narozhnov V.V. The Right to a Life without Pain, As an Inalienable Human Right

The right to a life without pain is an inalienable human right. It is characterized by the principle of self-determination of patient time and doses of anesthesia.

Форум права ФП